

AJANKOHTAISTA

Kasvatushistorioitsijat vallan kysymyksiä pohtimassa. ISCHE 35: Education and Power: Historical Perspectives, University of Latvia, Riga 21.–24.8.2013

Kaisa Vehkalahti, Pieter Dhondt, Liisa Granbom-Herranen, Anja

Heikkinen ja Heli Valtonen

Kansainvälinen kasvatushistorian konferenssi, *International Standing Conference for the History of Education* eli tuttavallisemmin ISCHE [linkki <http://www.ische.org/>] kokosi elokuun lopussa Riikaan 226 osallistujaa 32 eri maasta pohtimaan kasvatuksen ja vallan välistä kysymyksiä otsikolla *Education and Power: Historical Perspectives* [linkki: <http://www.lu.lv/ische2013/>]. Historialtaan ja maantieteelliseltä asemaltaan erityisenä kaupunkina Riika tarjosi kiinnostavat puitteet juuri näiden kysymysten pohdinnalle. Poliittisen vallan ja kasvatuksen väliset historialliset yhteydet sekä Baltian maiden lähihistoria olivat vieraita vastassa heti konferenssipaikalla Latvian valtion yliopistossa, missä konferenssi-vieraat otti vastaan suuri, koskettava valokuvajuliste. Kuvassa pienet pioneerit seisovat vakavina kukat kädessään, taustalla puoluekokoukseen viittaava kasvottomien miesten rivistö.

Kuvalähde: Pagājušo gadu Latvija 1945–1990, *Zvaigzne ABC* 2010, 52–53.

Kasvatus, valta ja historia

Sosialistiseen aikaan liittyvien aiheiden käsittely ja lähimenneisyyden vahva läsnäolo oli yksi *Education and Power* -konferenssin mieleenpainuvimmista piirteistä. Konferenssin järjestivät yhteistyössä kansainvälinen kasvatushistorian kattojärjestö ISCHE, Latvian valtion yliopisto ja Baltian maiden yhteinen kasvatushistorian seura *the Baltic Association of Historians of Pedagogy* [linkki: <http://www.baltichistorians.lu.lv>]. Kasvatus ja lasten asema perheessä on noussut tutkituksi teemaksi entisen Itä-Euroopan maissa, joissa kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti sosialistisen kauden kasvatusopit sekä lapset, nuoret ja perheet niiden kohteena. Esimerkiksi monet Baltian maiden tutkijoista käsitelivät esityksissään Neuvostomenneisyyttä. Esitykset herättivät pohtimaan niitä moninaisia haasteita, joita kansallisen historian vaikeiden kipupisteiden käsittelyyn liittyy. Monille esityksille antoikin leimaa eräänlainen tasapainoilu kriittisen historian tutkimuksen lähestymistapojen ja nykhetken poliittisten tulkintojen välillä. Samalla esitykset olivat kuitenkin painavia puheenvuoroja kasvatushistoriallisen tutkimuksen merkityksestä tuodessaan esille puhuttelevasti, millaisia seurauksia pelon ilmapiirissä kasvamisella on ollut kokonaisten sukupolvien elämälle ja hyvinvoinnille.

Valta on tänä päivänä ”joka toisen konferenssin aiheena”, kuten suomalaisten osanottajien kesken totesimme. Miten valta ymmärretään kasvatushistoriassa ja millaisia näkökulmia vallankäytön historiaan konferenssissa avattiin? Konferenssin ensimmäinen pääpuhujana, myös ISCHE:n presidenttinä ja *Historica Paedagogica* päätoimittajana toiminut professori Marc Depaepe (University of Leuven, Belgia) korosti kasvatuksen ja vallankäytön välisten kytkösten pitkää historiaa: läpi historian koulutus on nähty välineenä kansalaisten hallintaan, jopa indoktrinaatioon. Depaepe peräänkuulutti huolellista mikrohistoriallista tapaustutkimusta sekä menneisyyden ihmisten henkilökohtaisen kokemuksen tason huomioitavaa tutkimusta, jonka avulla voidaan lyödä säröjä vakiintuneisiin kasvatuksen historian suuriin kertomuksiin. Esimerkkinä Depaepe otti esille entisen Belgian Kongon, jonka historiassa koulujärjestelmään, siirtomaavaltaan ja uskontoon liittyvät kysymykset kietoutuivat yhteen monisyisellä tavalla. Professori Alberto Martinez Boom (National University of Pedagogy, Columbia) lähestyi puheenvuorossaan koulutusta niin ikään hallinnan näkökulmasta.

Kiinnostavasti konferenssin kaksi muuta pääpuheenvuoroa lähestyivät kasvatuksen ja vallankäytön suhteita konkreettisemmin koulutuspolitiikan ja poliittisen vaikuttamisen kysymyksinä. Konferenssin järjestänyttä yliopistoa edustanut professori Tatjana Kože on aiemmin toiminut Latvian opetusministerinä ja käsittelee sotienvälisen ajan itsenäisen Latvian koulutuspolitiikkaa (1918–1940). Latvialaissyntyisen professori Maris A. Visnovskisin (University of Michigan) vauhdikas puheenvuoro raotti puolestaan ovia George H. W. Bushin ja Bill Clintonin hallinnon kulissien takaiseen koulutuspoliittiseen suunnitteluun hallinnon sisällä toimineen asiantuntijan näkökulmasta. Visnovskis pohti kriittisesti historian tutkimuksen roolia koulutuspolitiikan taustaresurssina. Historiallinen perspektiivi on hänen mukaansa hävinnyt 1960-luvulta lähtien lähes tyystin koulutuspolitiikasta. Syytä on Visnovskin mukaan paitsi poliitikoissa myös alan tutkijoissa, jotka kirjoittavat mieluummin omalle suljetulle akateemiselle piirille kuin tuovat tutkimustaan päätöksentekijöiden tietoon. Visnovskisin mukaan tapaustutkimuksissa, muistitiedossa ja muussa kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole sinänsä mitään vikaa, mutta tutkimustulosten laajempi merkitys ei välttämättä avaudu virkamiehille ja poliitikoille, eikä tutkimus vastaa ajankohtaisiin tiedon tarpeisiin. Visnovskis haastoikin tutkijoita käymään käsiksi koulutuspoliittisen päätöksenteon historiaan ja sukeltamaan hallintojen tuottamiin mittaviin alkuperäisaineistoihin.

Monien muiden konferenssiosanottajien tavoin Visnovskis kantoi huolta historioivan näkökulman tulevaisuudesta sekä perusopetuksessa että yliopistoissa tilanteesta, jossa opetusresurssit niukentuvat entisestään.

Tieteidenvälinen vuoropuhelu työryhmissä

Sinänsä mielenkiintoiset ja avaavat pääpuheenvuorot eivät vastanneet tyhjentävästi kysymyksiin vallan käsitteestä tai kasvatushistoriallisen valtatutkimuksen erityisistä metodeista ja haasteista, joista ainakin suomalaiset konferenssiedustajat jäivät kaipaamaan perusteellisempaa keskustelua. Kuten usein on, konferenssin työpaperi-sessiot avasivat kasvatuksen ja vallan monisyisiin historiallisiin kytköksiin keynote-puheenvuoroja tuoreemman näkökulman.

Vaikka sessioiden ja esitysten aihepiirit olivat vaihtelevia, joitain painotuksiakin löytyi. Kuten aiemmissa ISCHE-konferensseissa, koulutuksen historia oli edelleen laajempaa kasvatuksen historiaa vahvempi trendi, mikä sinällään ei ole yllättävää. Kasvatuksen historia on yhä edelleen paljolti koulujen ja koulutuksen historiaa. Koulutuksen historian sisällä selkeän oman kokonaisuutensa konferenssissa muodostivat esimerkiksi oppikirjatutkimus sekä opetussuunnitelmia koskeva tutkimus. Vaikka konferenssin pääteemasta – ja pääpuheenvuoroista – olisi voinut toisin päätellä, eivät kasvatuksen ja koulutuksen yhteydet talouteen ja politiikkaan sen sijaan olleet aiheen ajankohtaisuudesta huolimatta juurikaan esillä työryhmäesityksissä.

Kasvatus laajemmin ymmärrettynä, sekä lapsuuden ja nuoruuden historiaan väljemmin liittyvät teemat olivat esillä monissa työryhmissä. Kiinnostava nouseva teema konferenssissa oli tunteiden ja tunnetilojen, -reaktioiden ja -ilmaisujen asemaa kasvatuksessa ja koulutuksessa käsittelevät tutkimus. Aihetta käsitteli ansiokkaassa esityksessään 1900-luvun alun koulureformeista professori Noah Sobe (Loyola University, Chicago). Hänen esityksensä jätti kuulijan pohtimaan esimerkiksi kysymyksiä siitä, mitkä ovat kasvattajien ja koulun hyväksymiä tunteita ja tunnelmaisuja ja missä määrin ne ovat sukupuolittuneita. Tunteiden historiaa sivusivat myös monet lapsitutkimuksen historiaa, kuten kasvatopsykologian, lasten lääketieteen sekä laajemmin lasten diagnosoinnin historiaa käsitelleet esitykset. Esimerkiksi professori Pieter Verstraete (Centre for the History of Education, University of Leuven) ja Annemieke van Drenth (Clinical Child and Adolescent Studies, University of Leiden) pohtivat eri tavoin vammaisten lasten koulutukseen 1800-luvun mittaan kohdistettuja kasvatustoimenpiteitä suhteessa muuttuvaan käsitykseen ihmisen tunteista, lapsuusajan kehityksestä ja kasvatusvallasta.

Onkin ilahduttava huomata, että ISCHE tarjoaa yhä enenevässä määrin puitteet kiinnostaville monitieteellisille lapsia ja lapsuutta koskevan asiantuntijatiedon historiaa käsitteleville paneeleille, joiden historiallinen konteksti ulottuu myös kasvatuksen ja koulutuksen kentän ulkopuolelle esimerkiksi lääketieteellisen, psykologisen, sosiaalitieteellisen ja luonnontieteellisen lapsitutkimuksen tai teknologian historiaan. Tämänvuotisessa konferenssissa tämä näkyi esimerkiksi vammaisuutta, vammaisuuden tutkimuksen ja diagnosoinnin historiaa, sekä vammaisiin kohdistettuja kasvatus- ja koulutustoimenpiteitä koskevien paneelien määrässä. Näissä sessioissa konferenssin pääteema, valtatematikka, myös todella asetui käsittelyn keskiöön. Paneelit toivat kiinnostavasti esille asiantuntijavallan käyttöön liittyvät kysymykset ja nostivat esiin kiinnostavia huomioita siitä, miten valta määritellä ja nimetä on eri aikoina merkinnyt hyvinkin konkreettista lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistunutta vallankäyttöä. Esimerkiksi Pieter Dhondtin (Itä-Suomen yliopisto) esitys Arvo Ylpöstä kasvattajana oli tästä oivallinen esimerkki.

Tavoitteena kasvatushistorian kansainvälinen ja tieteidenvälinen verkostoituminen

Kasvatuksen historia ei suinkaan ole vain kasvatushistoriaa kasvatustieteessä. Valtaosa konferenssin osallistujista lienee ollut taustaltaan joko kasvatustieteilijöitä tai historioitsijoita, mutta mukaan mahtui myös sosiologian, psykologian, uskontotieteen ja monen muun tieteenalalan tutkijoita. Yksi ISCHE:n kaltaisten konferenssien suurimmista anneista onkin oman tutun tutkimusteeman ”sekoittaminen” uusiin konteksteihin: konferenssi tuo yhteen tutkijoita, jotka työskentelevät aivan eri alojen ja alueiden kysymysten parissa, mutta pohtivat samoja, esimerkiksi asiantuntijatiedon historialliseen rakentumiseen liittyviä ongelmia. Esimerkkinä tieteidenvälisestä vuoropuhelusta voi mainita vaikkapa korkeakoulutuksen historian, jonka sisällä perinteinen juopa historian tutkimuksen piirissä tehtävän yliopistohistorian ja kasvatustieteiden piirissä tehtävän koulutuksen historian välillä on kuroutunut yhä kapeammaksi. Toinen esimerkki onnistuneesta tieteidenvälisestä yhteistyöstä on sukupuolihistoria. ISCHE:n yhteydessä on toiminut vuoden 1994 konferenssista lähtien sukupuolihistorian teemaryhmä (*Gender Standing Working Group*). Vaikka nais- ja sukupuoli-näkökulmasta on monien mielestä tullut jo akateemisten konferenssien valtavirtaa, on verkostolle edelleen oma tilauksensa, ei vähiten alan tutkijoita yhteen kokoavana verkostona.

Gender SWG onkin hyvä esimerkki ISCHE:n tarjoamista mutkattomista verkostoitumismahdollisuuksista. Vaikka kyse on laajasti kansainvälisestä tapahtumasta, ISCHE-konferenssit ovat pysyneet puitteiltaan ihmisen kokoisina ja niille on tunnusomaista tietty lämminhenkinen yhteisöllisyyden ilmapiiri, johon uudet tulijat ovat muuttanut tervetulleita. Kuten eräs suomalaisosanottoja totesi, tässä mielessä konferenssi muistuttaa hiukan sukukokousta: se kutsuu yhteen sekä kollegoja, jotka tuntevat toisensa jo vuosien takaa että uusia suvun jäseniä ja tarjoaa miellyttävät puitteet kiireettömiin keskusteluihin ja yhteistyösuhteiden solmimiseen. ISCHE-konferensseille onkin ollut tyypillistä huomion kiinnittäminen konferenssin sosiaaliseen ohjelmaan. Näin myös tänä vuonna, kun latvialaisjärjestäjät näyttivät parastaan ja tarjosivat tapahtumalle todella vieraanvaraiset puitteet. Suomalaisosallistujien kesken saatoimme myös todeta, miten kansainvälinen konferenssi yllättäen usein tarjoaa hedelmälliset puitteet myös kansalliseen verkostoitumiseen.

Erotuksena monista anglo-amerikkalaisen tutkimuksen ja näkökulmien dominoimista konferensseista ISCHE:ssä ei voi välttyä kuulemasta muitakin kieliä kuin englantia ja tutustumasta myös muiden kielialueiden historiaan. Konferenssin virallisia kieliä ovat englanti, saksa, ranska ja espanja. Tämä tuo toki mukanaan omat käytännölliset haasteensa, mutta on samalla konkreettinen tunnustus sille, että kansainvälisyys ei merkitse pelkästään englanninkieliseen tutkimukseen ja sen näkökulmiin integroitumista. Itä-Euroopan maiden tutkimuksen tukemisella on ollut oma historiallinen paikkansa ISCHE:n toiminnassa ja jo 1980-luvun alkuvuosina järjestettiin konferenssit muun muassa Varsovassa ja Budapestissä. 2000-luvulla agendalla on ollut Etelä-Amerikassa tehtävän tutkimuksen integroiminen ISCHE:en ja nyttemmin yhteistyösuhteita on rakennettu Afrikkaan ja Aasiaan, mikä näkyikin tämänvuotisen konferenssin osallistujajoukossa. Satunnaisen suomalaisosallistujan näkökulmasta ISCHE:n perustehtävään liittyvä kansainvälisyyden edistäminen saattaa toisinaan näyttäytyä sessioiden tieteellisen tason vaihtelevuutena: samaan konferenssiin – ja samoihin sessioihin – mahtuu todella inspiroivia huippututkijoita, mutta myös sympatiapis-teillä mukana olevia esityksiä. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin erittäin terveellistä ja hyödyllistä avata silmät myös sille mitä tapahtuu Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolella.

International Standing Conference for the History of Education: Kasvatushistorian kansainvälistä yhteistyötä vuodesta 1978

Education and Power oli järjestyksessään jo 35. ICHE-konferenssi. Konferenssina ISCHE:llä on siis varsin pitkät ja maineikkaat perinteet, mutta Suomessa harva tietää, että konferenssin taustalla on kansainvälinen kasvatushistorian seura. ISCHE perustettiin edistämään kasvatushistoriallista tutkimusta, erityisesti alan tutkijoiden kansainvälisen verkostoitumisen ja vuoropuhelun tukemisen avulla. Lisäksi tavoitteena on ollut tuoda esiin historiantutkimuksen ja historiallisen tiedon merkitystä kasvatustieteessä ja koulutuspoliittisen suunnittelun taustaresurssina. ISCHE:n kolmas tavoite on liittynyt yliopisto-opetukseen. Seuran yhtenä julkilausuttuna tavoitteena on ylläpitää ja edistää historian näkökulmaa ennen kaikkea kasvatustieteen opetuksessa, mutta myös muiden tieteenalojen yliopisto-opetuksessa. (Ks. myös Lüth 2000.)

Tieteellisenä seurana ISCHE on avoin sekä henkilöjäsenille että yhteisöjäsenille. Se toimii eräänlaisena kattojärjestönä eri maissa toimiville alan kansallisille tieteellisille seuroille. Pääosa henkilöjäsenistä tulee toimintaan mukaan juuri kansallisten kasvatushistorian seurojen tai ISCHE-konferenssien kautta, sillä vuosittain järjestettävään pääkonferenssiin osallistumisen mukana seuraa myös seuran henkilöjäsenyys konferenssi vuodeksi. Koko konferenssiyleisö on myös äänioikeutettu pääkonferenssin yhteydessä järjestettävässä yleiskokouksessa. Tänä vuonna yleiskokouksessa työstettiin seuran uutta johtosääntöä. Osana sääntöuudistusta konferenssiyleisö äänesti muun muassa siitä, tulisiko seuran nimi muuttua, koska ”*International Standing Conference for the History of Education*” assosioituu niin vahvasti konferenssiin ja ISCHE:n toiminta kattaa myös paljon muuta. Toistaiseksi vanha nimike piti kuitenkin pintansa.

Pääkonferenssin lisäksi ISCHE järjestää pienimuotoisempia, esimerkiksi alueellisia tai temaattisia tutkijatapaamisia, projektiyhteistyötä ja julkaisuyhteistyötä. Julkaisuyhteistyön näkyvin ja tunnetuin muoto on kasvatushistorian perinteikäs refereesijulkaisu *Paedagogica Historica* [linkki: <http://www.tandfonline.com/action/authorSubmission?journalCode=cpdh&page=instructions#.UjBD58bIYVI>]. Taustayhteisö näkyy *Paedagogica Historica* muun muassa siten, että joulukuun julkaisu julkaisee vuosittain ISCHE:n pääkonferenssiin liittyvän teemanumeron. ISCHE-sateenvarjon alla tehdään tällä hetkellä projektiyhteistyötä liittyen esimerkiksi koulumuistoihin. Yksi nuorten tutkijoiden näkökulmasta kiinnostavimmista uusista yhteistyömuodoista on tohtori-opiskelijoille suunnattu kasvatushistorian kesäkoulu *Histories of Education Summer School* [linkki: <http://www.eera-ecer.de/season-schools/histories-of-education-summer-school-2013/>], joka järjestetään ISCHE:n ja EERA:n (*European Educational Research Association*) yhteistyönä. Kesäkuussa Hampurissa järjestetty kesäkoulu oli järjestyksessään neljäs ja saa ensi kesänä jatkoa Uumajassa järjestettävästä kesäkoulusta. Pääkonferenssi puolestaan järjestetään ensi heinäkuussa Lontoossa puhuttelevalla teemalla *Education, War and Peace* [linkki: <http://www.ische2014.org/>].

Tällä hetkellä ISCHE:en kuuluu kaikkiaan 29 kansallista yhdistystä, mukaan lukien Ruotsin, Norjan ja Tanskan kansalliset yhdistykset sekä Baltian maiden yhteinen yhdistys, joka siis vastasi tämänvuotisesta Riikassa järjestetystä konferenssista. Kansallinen yhteistyö on Suomessa kasvatuksen ja koulutuksen historian alalla mennyt monin tavoin eteenpäin 2000-luvulla. Voisiko seuraava askel olla kansainvälisen yhteistyön avaaminen esimerkiksi ISCHE:n puitteissa? ISCHE:n järjestämät konferenssit ja pienemmät tapahtumat ovat toki avoimia kenelle tahansa kasvatushistorian kysymysten kanssa työskentelevälle

kotimaasta riippumatta, mutta institutionaalisempikaan yhteistyö ei varmasti olisi haitaksi. Ihan tuntematon yhteistyöjärjestö ISCHE ei suomalaistutkijoille toki ole, onpa konferenssi jopa järjestetty kerran Suomessa, Joensuussa vuonna 1988.

Kun tämänkertaisen konferenssin yhteydessä julkistettiin teos Baltian maiden kasvatuksen historiasta, heräsi suomalaisosallistujissa myös mietteitä siitä, kannattaisiko esimerkiksi *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia* -teoksen pohjalta koota tutkijaryhmää työtämään kansainväliselle lukijakunnalle räätälöityä versiota. Vai löytyisikö pohjoismaisista kasvatushistorian tutkijoista kiinnostuneita laatimaan johdatus Pohjoismaiden kasvatuksen historiaan? Vaikka tällaiset hankkeet eivät voi korvata yksittäisten tutkijoiden eri tematiikoihin syventyviä yhteistyöverkostoja, ne voisivat osaltaan muistuttaa ja pitää yllä kasvatuksen historian tutkimusta ja opetusta yliopistoissa.

Kirjallisuus:

Kreituse, Ilga & Sēja, Gundega (toim.) 2010. Pagājušo gadu Latvija 1945–1990. Riga: Zvaigzne ABC.

Lüth, Christoph 2000. Entwicklung, Stand und Perspektive der internationalen Historischen Pädagogik am Beginn des 21. Jahrhunderts – am Beispiel der International Standing Conference for the History of Education (ISCHE). Teoksessa Götte, Petra & Gippert, Wolfgang (toim.), Historische Pädagogik am Beginn des 21. Jahrhunderts. Bilanzen und Perspektiven: Christa Berg zum 60. Geburtstag (Essen: Klartext Verlag), 81–107.

Kaisa Vehkalahti on Nuorisotutkimusverkoston erikoissuunnittelija ja toimii parhaillaan tutkijatohtorina.

Pieter Dhondt toimii yleisen historian yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa.

Liisa Granbom-Herranen toimii tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistossa, Kasvatustieteiden laitoksella.

Anja Heikkinen on Kasvatustieteiden professori Tampereen yliopistossa.

Heli Valtonen toimii yliopistotutkijana Jyväskylän yliopistossa historian ja etnologian laitoksella.